

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
Факультет української й іноземної філології та мистецтвознавства
Кафедра зарубіжної літератури

Всеукраїнська наукова конференція
**«НАЦІОНАЛЬНЕ І ТРАНСНАЦІОНАЛЬНЕ
В КОНТЕКСТІ ЛІТЕРАТУРИ»**
XXII Філологічні читання пам'яті Н. С. Шрейдер

МАТЕРІАЛИ

Дніпро
2025

Кутовий А. Б.	Аспекти поетики «інонаціонального» в романі К. Ішігуро “Never Let Me Go” та його кіноінтерпретації	61
Лілова О. Є.	Дорадча місія англійської ранньотюдорівської «Інтерлюдії про праведну царицю Есфір»	64
Лімборський І. В.	Художній переклад як трансфер культурних смислів	67
Луцій С. І.	Національні та європейські традиції у прозі української діаспори 1940–1980-х років	70
Максютенко О. В.	Етюд у лілових тонах Генрі Джеймса. Рання повість письменника «Мадам де Мов»	73
Маценка С. П.	Транснаціональна перспектива сучасного німецького літературознавства і український літературний трансфер	75
Михед Т. В.	Про Миколу Гоголя і його стратегію імплементації українського коду у соціокультурний простір імперії	78
Міронова Н. М.	Італія та італійці очима англійців (на прикладі поезії Р. Браунінга та прози А. Мердок)	81
Novikova O. V.	Stylistic Features of O. Henry’s Short Stories	85
Пацан В. О.	Шляхи переосмислення античних концепцій перекладацької діяльності в ренесансній філософії перекладу	87
Пічугіна Т. Є.	Своєрідність Інтерпретації трагедії Софокла в «Електри» Гуго фон Гофманстала	91
Потніцева Т. М.	«Своє» - «чуже»: проблема етнічного та транснаціонального в романі Дженіс Кулик Кіфер «Зелена бібліотека»	94
Родний О. В.	Онтологія фотографічного образу у художньому тексті (Бруно Шульц «Цинамонові крамниці»)	97
Сидоренко О. В.	Моделі досвіду буття в чужому просторі (на прикладі творів М. Левицької та Є. Сенік)	98
Suima I. P.	The Influence of Translation on the Perception of English Literature in Different Countries	101
Тарасенко К. В.	Культурологічний та націєтворчий потенціал сучасної української «пісні 24/02»	103
Толкачова А. В.	Роман «Едем» Станіслава Лема в контексті ніцшеанських ідей	105
Уфімцев М. В.	Ренесансне оновлення середньовічної традиції exemplum: спроба естетико-філософської експлікації екзистенційних вимірів феномену віри	107
Федоряка Л. Д.	Національне і транснаціональне кризь призму сатири Томаса Неша	112
Федько О. Ю.	Національна специфіка оприявлення «свого» простору у романі Л. Горлача «Руїна»	115
Чернокова Є. С.	Creative Nonfiction: фікціональна документальність чи фактуальна художність?	118

ґрунтовна аналітика, критичний склад розуму сприяли таким чином становленню і репрезентації Нешем своєї національної ідентичності крізь призму сатиричних творів.

Бібліографічні посилання

1. Федоряка Л. Д. Творчі пошуки Томаса Неша-сатирика в культурному контексті англійського Ренесансу: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.04. Запоріжжя, 2009. 238с.
2. Nashe Th. An Almond for a Parrot // *The Works of Thomas Nashe: in 5 vol.* / [ed. from the original Texts by Ronald B. McKerrow]. Oxford: Basil Blackwell, 1962. Vol. III. P. 330-394.
3. Nashe Th. Anatomy of Absurdity // *The Works of Thomas Nashe: in 5 vol.* / [ed. from the original texts by Ronald B. McKerrow]. Oxford: Basil Blackwell, 1958. Vol. I. P. 3-49.
4. Nashe Th. Christ's Tears' over Jerusalem http://www.oxford-shakespeare.com/Nashe/Christs_Tears_1.pdf (дата звернення: 5 лютого 2025 р.)
5. Nashe Th. The Unfortunate Traveller http://www.oxford-shakespeare.com/Nashe/Unfortunate_Traveller.pdf (дата звернення: 7 лютого 2025 р.)

Федько О. Ю.

*кандидат філологічних наук, ст. викладач кафедри
культурології та українознавства*

Запорізького державного медико-фармацевтичного університету

НАЦІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА ОПРИЯВЛЕННЯ «СВОГО» ПРОСТОРУ У РОМАНІ Л. ГОРЛАЧА «РУЇНА»

Бінарна опозиція «свій – чужий» належить до одних із базових і найдавніших, сформованих як частина міфологічного світогляду, адже людям важливо було категоризувати речі навколо себе як «свої» (зрозумілі продукти власної культури) й «інші» («чужі», які можна було пояснити лише надприродним, позаземним, божественним походженням). Глибоке коріння цих категорій зумовило інтерес до вивчення їх різноманітних проявів серед культурознавців, психологів, філософів, мистецтвознавців (зокрема О. Дубчак, Е. Куц, О. Калити, К. Леві-Строса, Ю. Лотмана, А. Осуховської, Т. Семашко, В. Степанова, Ю. Шепеля та багатьох інших).

Дихотомія «свій/чужий» («свій/інший») посідає центральне місце у формуванні відносин між окремим індивідом і світом загалом, між членом групи й спільнотою, між представником однієї нації та іншими етносами.

У процесі соціалізації та контактах з «іншими» особистість пізнає себе, свої риси, особливості й потреби. Т. Семашко вказує на суб'єктивність світобачення, адже «індивід сприймає життя «іншого» у дзеркальному відображенні, з тими відмінностями, які зумовлені розбіжностями в побуті,

устрої життя, культурі тощо. Водночас «інший» виступає необхідною умовою семіотизації особистості і регулятором того, що організовує її досвід і поведінку» [3, с. 239]. Лише у зіставленні з «іншими» ми усвідомлюємо свою унікальність, що цементує важливу роль опозиції «свій» – «чужий» у нашому світогляді.

Формування бінарних опозицій «свій – чужий» у картині світу є важливим елементом самоідентифікації, етносоціальної категоризації, консолідації нації. «Етнічна диференціація та ідентифікація завжди відбувається шляхом порівняння та протиставлення чужинців із представниками своєї нації та навпаки» [2, с. 146], при чому зіставляються різні параметри (від фізіологічних до духовних). Як слушно зазначає Ю. Шепель, дихотомію «свій – чужий» «вважають однією з тих базових культурнопсихологічних опозицій, що формує когнітивну ціннісну та оцінну систему знань і відбиває унікальність сприйняття та інтерпретації реального світу, які обумовлені особливостями конкретної культури» [5, с. 249].

Опозиція «свій – чужий» передбачає створення й усвідомлення «межі», яка знаменуватиме зіткнення, протистояння або й взаємопроникнення цих сфер. Попри можливі 5 моделей оціночного маркування елементів (1. «Своє» добре, «чуже» погане; 2. «Чуже» добре, «своє» погано; 3. І «своє», і «чуже» добре; 4. І «своє», і «чуже» погано; 5. І «своє», і «чуже» володіють і хорошими і поганими рисами [5, с. 253]), найпоширенішою є перша з них: закономірно, «свій» усвідомлюється як зрозумілий, звичний, а отже й безпечний та приємний, а семантичне поле понять «чужий»/«інший» має негативну конотацію («незрозумілий», «дивний», «загрозливий»). Однією з площин, у якій яскраво проявляється ця тенденція, є просторова. За словами О. Кирилюка, топос як культурно-світоглядна категорія «постає перед нами перш за все в контексті усвідомлення людиною себе як істоти, сама тілесність якої не тільки окреслює певні просторові кордони її буття в світі..., але й виступає як певна система культурних координат, за допомогою якої осмислюється просторовість світу в її світоглядних вимірах» [4, с. 200].

У культурософії роману Л. Горлача «Руїна (або життя і трагедія Івана Мазепи)» просторові опозиції відіграють важливу роль; сама назва твору вказує як безпосередньо на стан просторових об'єктів (спустошення українських земель), так і на історичний період й духовну кризу головного героя після Полтавської катастрофи.

«Свій» простір у романі національно маркований та представлений образами батьківської хати, гетьманської столиці та рідної землі.

В українській культурософії локус дому – простір, якому притаманне додаткове символічне наповнення: «еротичне (кохання та відтворення роду в сім'ї), аліментарне (господарська діяльність) та табуйоване агресивне (мій дім – моя фортеця)» тощо [4, с. 26]. Відповідно до традиції, письменник наповнює локус дому позитивними для головного героя маркерами («затишне рідне обійстя» [1, с. 12], «гніздів'я хати» [1, с. 10], «співали рушники» [1, с. 12]) та

показує його як джерело сили, спокою, впевненості, мудрості (І. Мазепа повертається додому у пошуках утіхи й розради).

Варто відзначити оприявлення межі між «своїм» і «чужим» простором у конкретному образі порогу («рідний поріг» [1, с. 8], «Вклонімся, коню, рідному порогу» [1, с. 8]), який «зосереджує у собі всі символічні позитивно-вітальні значення родинного буття» [4, с. 203] і споконвіку посідає важливе місце у людських віруваннях (традиції поховання померлих для посилення захисту домівки, заборона передавання речей через поріг тощо), є частиною формування уявлення про безпечний локус.

Як серце козацтва і гетьманська столиця Батурин стає важливою частиною української історіософії, що послідовно показує митець, малюючи ідилічну картину квітучого міста, яке для І. Мазепи стає «своїм» простором, сповненим позитивними маркерами й елементами («спокій дому» [1, с. 164], «Дихнула піч теплом, і згадок рій / сріблясто задзвонив, як з ринви краплі. / Озвалися з настінних килимів / шаблі й мушкети, шпаги і пістолі» [1, с. 163]), незламною твердиною, уособленням влади й країни загалом («державності слава» [1, с. 166]).

«Свій» простір для державотворця розмикається і охоплює усю країну, про яку він дбає («А в тебе Україна ціла – / твій рідний рід, не чужина» [1, с. 73]). Додаткове емоційне наповнення забезпечують образи саду й пасіки як топоси, що за традицією асоціюються з українською землею. В українській культурі пасторальні картини цвітіння й бджіл є наскрізними, адже з цими просторовими уявленнями корелюють такі риси національного менталітету, як миролюбство, любов до праці і її плодів. Закономірним є наповнення подібними елементами культурософського виміру роману Л. Горлача: «Нащо ж ви волите топтати / чужинцям пасіки й сади?!» [1, с. 78], «От і живи в своїм саду» [1, с. 80], «Он весь Батурин у садах» [1, с. 68], «церкви батуринські цвіли, / а понизом яріли вишні / і бджоли поміж крон гули» [1, с. 82].

Особливу увагу варто звернути на особливості світовідчуття гетьмана напередодні активного протистояння («як на постої / у рідних хатах стоїмо» [1, с. 25], «мов і господар в Україні – / і мов покірний наглядач» [1, с. 68], «у ріднім краю ми вже чужаки» [1, с. 147]), адже саме втрата відчуття безпеки, комфорту й гармонії на своїй землі, відчуження від неї через контроль й втручання «іншого» спонукають до агресивного відстоювання своєї «домівки», повернення «свого» простору у власну сферу впливу. Трагедійність образу державотворця та його невдачі посилює смерть у вигнанні, на чужині, без права повернутися у «свій» вимір.

Отже, у романі «Руїна» просторові образи набувають культурософського змісту через розгортання дихотомії «свій – чужий», яка забезпечує позитивне маркування власних, контрольованих та освоєних локусів і топосів у протиставленні зі світом чужим і ворожим. Просторові об'єкти (домівка, Батурин, пасіка, сад, країна) мають виразну національну специфіку, зумовлену особливостями менталітету (миролюбство, працьовитість) та історико-культурного розвитку. Варто відзначити порушення цілісності «свого»

простору при переживання головним героєм відчуженості й дискомфорту у власній державі через гнітючий вплив російського царя, наслідком чого є активізація агресивного коду у спробі відстояти, повернути землі під свій контроль і гарантувати їхню безпеку.

Бібліографічні посилання

1. Горлач Л. Руїна (або життя і трагедія Івана Мазепи): іст. роман у віршах. Київ: В-во «Бібліотека українця», 2004. 256 с.
2. Куц Е. О., Осуховська А. С. Роль опозиції «свій-чужий» у формуванні етнічної картини світу *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Філологія»*. 2019. Вип. 43. С. 146–148.
3. Семашко Т. Межі дихотомії «свій» – «чужий» в аспекті етнічної стереотипізації. *Наукові записки [Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка]. Серія: Мовознавство*. 2014. № 2. С. 237–241.
4. Універсальні виміри української культури / О. С. Кирилюк [та ін.]. О.: Друк, 2000. 216 с.
5. Шепель Ю. Щодо опису дихотомії «свій – чужий» із позиції структури мовної свідомості. *Вчені записки ТНУ імені В. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2021. Том 32 (71) № 2 Ч. 1. С. 249–255.

Чернокова Є. С.

*доктор філологічних наук,
професор кафедри історії світової літератури і класичної філології
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*

«CREATIVE NONFICTION»: ФІКЦІОНАЛЬНА ДОКУМЕНТАЛЬНІСТЬ ЧИ ФАКТУАЛЬНА ХУДОЖНІСТЬ?

Джуліан Барнз написав дев'ять книжок в жанрі нонфікшн, тематика яких відбиває ті сфери життя, які цікавлять Барнза-людину – від мистецтва до вина та їжі. Але понад усе – це Франція, її історія і традиції, її культура (висока і побутова), і література. Звичайно, це вплив франкофільського виховання (батьки були викладачами французької), але ще й «дорослого» вибору Барнза – бажання знайти та оприявнити глибину і цілісність зв'язків європейської науки і культури у складний, строкатий, але багато в чому доленосний час рубежу ХІХ – ХХ століть. Такий же доленосний час переживала Британія й на рубежі ХХ-ХХІ століть, того самого 2019 року, коли вийшов «Чоловік у червоному халаті», а країна мала остаточно вийти з ЄС. Саме активна незгода Барнза з Брекзитом, з розривом була тригером для написання тексту, в якому легко «відчитується» наголос на сталості та глибині єдиного європейського культурного поля і необхідності боронити спільні цінності. Це – не просто думка критиків: вже поховавши свого героя, Барнз закінчує книжку «Словом від автора», де вдруге цитує те, що вважає головним афоризмом Поцці («Шовінізм – це різновид невігластва»), щоб прямо заявити, що Британія